

JEŚLIŻE (1808) *cn i pt*

cn (1455), *pt* (353).

jeśliże (57), **jestliże** (46), **jeźliże** (6), **jeźliże** (1), **jesliże** *a.* jeśliże [zapis -f- (1679), -s- (16)] (1695), jeźliże *a.* jeźliże [zapis -z-] (2), jeśliże *a.* jesliże *a.* jeźliże [zapis -fz-] (1); jeśliże *DiarDop* (6), *BielSen*, *BielSenJoach*, *Artkanc* (2), *BielRozm*, *GórnRozm*, *GostGosp* (3), *GostGospGroch*, *KołakSzczęśl*, *WitosłLut*, *GrabPospR* (4), *KmitaSpit*, *PowodPr*; **jestliże** *FalZioł* (9), *BielŻyw* (17), *GlabGad* (6), *WróbŻołt*; jeśliże : jeśliże *a.* jesliże *BibRadz* (1 : 154), *BiałKat* (1 : 16), *SkarŻyw* (1 : 10), *CzechEp* (2 : 51), *NiemObr* (1 : 3), *ZawJeft* (10 : 2), *ActReg* (1 : 9), *WujNT* (1 : 90), *KlonFlis* (1 : 1), *ZbylPrzyg* (2 : 2); **jestliże** : jeśliże *a.* jeśliże *LibLeg* (1 : 36), *RejJóz* (12 : 1); jeźliże *a.* jeźliże : jeśliże *a.* jesliże *RejPs* (1 : 6); jeźliże : jeźliże : jeźliże *a.* jeźliże *CzahTr* (6 : 1 : 1).

jeśliże (1071), **jeśliż** (604), jeśliże *a.* jeśliż [z końcówkami osobowymi czasownika] (133); jeśliże *BierEz* (2), *MetrKor*, *RejPs* (6), *ConPiotr* (2), *SeklWyzn*, *RejJóz* (10), *HistAl* (11), *ZapWar*, *MurzHist* (6), *MurzNT* (6), *MurzOrt*, *GroicPorz* (4), *GroicPorzRej* (2), *RejWiz* (34), *RejZwierz* (14), *OrzRozm* (36), *KwiatKsiąż* (44), *OrzQuin* (51), *RejZwierz* (112), *RejPosRozpr*, *HistHel* (3), *Strum* (9), *BudNT*, *StryjWjaz*, *Oczko*, *ZapKościer* (4), *KochFr* (2), *ReszPrz*, *ReszHoz*, *WerGośc*, *BielSen*, *BielSenJoach*, *PudłFr* (5), *BielRozm*, *ZawJeft* (12), *GostGosp* (3), *GostGospGroch*, *WyprPl* (4), *PowodPr*, *CiekPotr* (2), *CzahTr* (7), *PaxLiz*, *KlonFlis*, *KlonWor* (2), *PudłDydo* (2), *ZbylPrzyg* (4); jeśliż *ComCrac*, *KromRozm I* (2), *KromRozm III* (6), *LeszczRzecz* (4), *Mącz*, *SienLek Amdr*, *GórnDworz* (4), *MycPrz*, *SkarJedn* (2), *SkarŻyw* (10), *MWilkhist*, *WisznTr*, *KochPam*, *GórnRozm*, *KmitaPsal*, *PaprUp* (4), *Phil*(3), *KochFragJan*, *LatHar* (17), *KołakSzczęśl*, *WysKaz* (8), *WitosłLut*, *GrabPospR*, *KmitaSpit*, *SkarKaz* (5), *SkarKazSej*; jeśliże: jeśliż *FalZioł* (6 : 3) *BielŻyw* (15 : 1), *GlabGad* (5 : 1), *LibLeg* (36 : 2), *LibMal* (3 : 5) *RejKup* (9 : 3), *Diar* (11 : 2), *DiarDop* (5 : 1), *GliczKsiąż* (4 : 8), *LubPs* (6 : 11), *KrowObr* (35 : 2), *Leop* (29 : 30), *OrzList* (6 : 3), *UstPraw* (2 : 1), *RejFig* (7 : 1), *BibRadz* (21 : 120), *GrzegRóżn* (2 : 2), *SienLek* (2 : 4), *RejAp* (36 : 3), *GrzegGeom* (3 : 1), *HistRzym* (1 : 1), *RejPos* (222 : 28), *RejPosWiecz²* (1 : 1), *BiałKat* (5 : 12), *HistLan* (2 : 6), *KuczbKat* (3 : 2), *WujJud* (13 : 1), *WujJudConf* (2 : 1), *RejPosWstaw* (1 : 2), *BudBib* (9 : 12), *BiałKaz* (4 : 3), *CzechRozm* (1 : 42), *PaprPan* (4 : 10), *ModrzBaz* (63 : 1), *CzechEp* (6 : 46), *NiemObr* (6 : 2), *ArtKanc* (1 : 1), *ActReg* (8 : 2), *GrabowSet* (3 : 3), *OrzJan*, (9 : 35), *WujNT* (11 : 72), *JanNKar* (2 : 13), *SarnStat* (12 : 7), *GosłCast* (1 : 7).

Oba e jasne.

Sł stp brak, Cn s.v. jeśli, Linde brak.

I. Spójnik (1455) :

1. Wprowadza wypowiedzenie okolicznikowe warunku; *Vulg*, *PolAnt*, *Modrz*, *JanStat*; *cum Vulg*, *PolAnt* (897) :

A. Treścią wypowiedzenia nadrzędnego jest spodziewane lub pewne następstwo okoliczności, o których mówi wypowiedzenie podrzędne [w tym: w antepozycji (266), w postpozycji (172), w interpozycji (18)] (472) : *BierEz* B3; *BielŻyw* 31, 50 [2 r.], 51, 102, 109, 170; niech ym tesz przelozì niebespieczenstwo od Czessarza Tvr: kv ossobie swey y sina swego [...] yeśli sze on dowie sye tich spraw ktore sye dzieyą bez woley a kv fzkodzie yego. *LibLeg* 11/41v, 6/55v; *WróbŻołt* 7/5; *RejPs* 24v, 76v, 121v; *ConPiotr*

33v; *RejJóz* G2v, K8, M2v, M4, P3v; *LibMal* 1548/145; Iuż tobie wślytko odpuścza A k miłofyrdziu przipuścza Iełiże mu prawie duffas Wiernym ferczom łąfky ślukaś *RejKup* p8, X6v, y5; *HistAl* A4, C5v, E6, H8, H8v, N2; *MurzHist* M3; *MurzNT Ioann* 13/17; *DiarDop* 116; *LubPs* B6, G3v, M2v *marg*, S5v, ddv, hh3; *KrowObr* A4, B2, 150, 151v; *RejWiz* 32, 50v, 79, 88, 91 (10); Oto dziś kładę wam przed oczymá wálzymi/ Błogofławieńftwo y Przekłétftwo: Błogofławieńftwo/ ieflyże będziecie poślufzni mandatow á przykazania Páná Bogá wáltego [...] Przekłétftwo/ iefliż niebędziecie powolni rofkazaniu Páná Bogá wálftego *Leop Deut* 11/27, *Lev* 14/3, *Num* 32/15, 1.*Reg* 11/3, 2.*Reg* 15/25, 4.*Reg* 7/9 (11); *OrzList* i2v; *RejFig* Aa2v, Bb4v; *RejZwierz* 57, 114v, 133v; wroc żonę temu mężowi [...] Bo iefliż iey nie wrocisz pewnie wiedz iż vmrzełz/ y z tkym wślytkiem co twego ieft. *BibRadz* *Gen* 20/7, *2v, *4 [5 r.], *5 [2 r.], *Gen* 13/9 [2 r.], 18/24 (38); *OrzRozm* A4, B3v [2 r.], Cv, G2, G2v (14); *KwiatKsiąż* B, B4, C4v, E2v, F3 (12); *OrzQuin* D3v, Kv, X3v [2 r.], X4v, Y3 (9); *SienLek* 31v [2 r.], V2v; *RejAp* AA7v, 46, 59, 78v, 121v (8); *GrzepGeom* C3v; dotknęła fie fząty iego/ mowiac thák fámá w łoby: Iż pewnye iefliże fie tylko dotknę odzyenia iego/ będę vzdrowioná. *RejPos* 255, A5v, 7v, 30v [2 r.], 41, 53v (120); *BiałKat* 23v, 98v [2 r.], 171; niech fie perfumuie iáko chce/ iefliże od niego nie będą zálatáwác perfumy á prochy s cnoty [...] wierę Szpikánárdy áni Muřzkum [...] nie pomoże. *RejZwierz* 104, 3, 6, 14v, 34, 109v (17); *WujJud* 38, 55v, 68, 68v, 82, 108v; *RejPosWstaw* [110²]v, [110³]v; Iefliż tedy miałto to byłoby komu wdziejctwo dáne/ iákořz on może przyić ku dziedictwu fwoie^{mu}? *BudBib* 4.*Esdr* 7/9, *Bar* 2/20, 26; *MycPrz* I C; *Strum* L3; *CzechRozm* 23v, 111v [2 r.], 114, 115, 229v (9); *PaprPan* A3, R3v, Sv, S3v, V3v, Cc4; *ModrzBaz* 3, 14, 19v, 20v, 100, 116, 144; *CzechEp* 39, 243; *NiemObr* 112; *ReszPrz* 106; *ReszHoz* 119; A iefliże z Tátary pořpołu fie ruřzą [*Turcy*]/ Iuż mię dořzczętu zniřczą y wiecznie zágluřzą [Iefli k temu s tátary znowu fie poruřzy Pewnie iuż tá pokuřá mnie s fyny zágluřzy *BielSat* G2]. *BielSen* 15; *KochPam* 86; *Zawřeft* 5, 20, 31; *ActReg* 158; *Phil* F2, K2, S4; *GrabowSet* B; *OrzJan* 21, 53, 58, 59, 68, 97, 132; otóżbym ćiebie chćiał wypráwić. Miałby potreby wślytkie iefliże zezwoliřz. *WyprPl* A3; *LatHar* 152, 169, 652; *WujNT Ioann* 8/24, 15/7, 10, *Rom* 2/26, s. 530 (11); *PowodPr* 6; *CiekPotr* 12; *CzahTr* E3v, E4, K2v, L2; *GosłCast* 20, 39; *PaxLiz* C; *ZbylPrzyg* A3, B3v.

W wypowiedzeniu nadrzędny występuje: już (10), pewnie (13), wierę (1), zaprawdę (1).

Połączenia: »jedno jeřliże, jeřliże jedno (a. tylko)« (3 : 2): ná řtolicy twoiey z owocu żywotá twego/ Pořtáwię zacne potomřtvo k wieczney chwale Bořtwá řwego. Iedno iefliż teřtámentu y teř fwiádectwá moiego/ Ktorego ia ich náuczę/ będą řtrzedz s fercá wiernego *LubPs* dd2v; co przez wiele Xiąg na řwiatło wydano yeřt/ tedy to niełatwie zagináć[!] może/ iefliże tylko zacność a godność prziftepuie ku mowie. *KwiatKsiąż* II, A2, A3; *WujNT* 2.*Cor* 5/3.

»jeřliże ... tedy« = *si ... et PolAnt*; *si Modrz* (63): *Bielřyw* 77; *LibLeg* 7/35, 10/64v, 70, 154v, 11/91,165; *Diar* 96; *DiarDop* 117; *RejWiz* 99v, 117v; *RejZwierz* 134; Iefliż chcemy idř do miářtá tedyć thám od głodu pomrzymy/ á iefliż teř tu zořtániemy przedřię pomrzeć muřiemy *BibRadz* 4.*Reg* 7/4, *Gen* 18/30, *Lev* 26/3, 15, 18 (20); *OrzRozm* C; *GrzegRóżn* A2v; *KwiatKsiąż* D2, K3v, K4, Lv, L3; *OrzQuin* O; *RejAp* 8v, 37v; *RejPos* 179; *RejZwierz* 4v, 5, 15v, 41v, 127 (9); *WujJudConf* 254; *BudBib* *Iudith* 5/18, *Eccli* 19/25, 2.*Mach* 14/33; *CzechRozm* 134v, 174v, 226v; trzebař przinamniey

trzy rzeczy obaczyć/ ktore ieśliże iáko ma być w fwey klobie będą/ tedy y oná Rzeczpołpolita [!] dobrze poftánowioná będzie. *ModrzBaz* 4, 89v; *SarnStat* 977; *CzahTr* G2v, K3.

»jeśliże ... to« (4): *RejKup* x6; Ieśliże prawdę mowi/ to mu nie závádzi/ Ale ieśli nieprawdę/ Inadnie nie sam zdrádzi. *RejZwierz* 24, 12; *RejAp* CC8v.

»jeśliże ...więc« (1): Ieśliże go nie przyjmá/ więc go zábiemy/ A ieśli co zoftáne/ Ípołu przepiyemy. *RejFig* Aa6.

Frazy z elipsą orzeczenia: »jeśliże inaczej«: (2): *RejPos* 163; Będę tobie przyiacielem/ ieśliż też ty Rzymiánom będziesz/ ieśliż ináczey/ mnie też pewnie zá nieprzyiacielá mieć możesz. *Phil* K2.

»jeśliż nie« (1): krol/ iádác na wojnę [...] myśli ieśliż może z dzieśiącią tysięcy potkáć się z onym/ ktory z dwudzieftą tysięcy iedzie przeciw niemu? A ieśliż nie [*alioquin*]: [...] poły wypráwiwzy prósi o to coby było ku pokoiowi *WujNT Luc* 14/32.

a. *W zakłęciach, przysięgach [w tym: w antepozycji (10), w postpozycji (1)] (11) :* *RejJóz* K7v; Ieśliże nie Íprawiedliwie przyfýgáz/ day Bog áby ná cię Ípádłá síárka/ Ímołá/ y ogień pałájący *GroicPorz* aa2v, aa2, aa2v; *OrzList* i2; niechay mię Bog nie żywi ieśliże dziś nie dam ściác głowy Elizeufzowi fynowi Sáfarowemu. *BibRadz* 4.Reg 6/31, *Ps* 7/4 [2 r.], 5 [2 r.], 2.*Par* 18/27.

b. *Zdanie nadrzędne zawiera ocenę, omówienie treści zdania podrzędnego [w tym: w antepozycji (4), w postpozycji (12), w interpozycji (1)]: (17) :* Ieśliże za fłużbę fwą odpłaty nieżádamy sami nie okłámawamy. *BielŻyw* 121; *RejJóz* B3v; *RejKup* r8v; *MurzHist* M3v; A batyzł iufz iákíe pohánbienie y pořmocenie tznicie Pánu Kryřtułowi Synowi Bożemu/ ieśliże go wyznawácie/ dořtátetnym/ wietnym / y iedynym Iednatzem y przytzyńcá *KrowObr* 209v; Ale dobrze wczyniřz ieśliż zárázem ku mnie męże pośleř/ ktorzyby mi przybyli ná ráturek [*recte facies mittens ad me viros*] *BibRadz* 1.*Mach* 11/43; *OrzRozm* Pv, Qv; *KwiatKsięż* B2v, D, D4, N4; *RejPos* 108v; *BiałKat* 250v; Ieśliże tedy odeymuiemy kmiećiom wolnoř pozywánia pánow do ředziego/ odeymuiemy im wřzytkę wolnoř. *ModrzBaz* 89; *OrzJan* 114.

Połączenie: »tak ... jeśliże« (1): Ieśli chcéřz do Wiecznégo Żywotá wnidź/ choway Przykazánié BOżó: które ták chowác będzieřz: ieśliże do ónego naywřřřzého y naywřřřzého dwoygá wmyřł przyklóniwřzy/ Íprawę żywotá twégo řtořowác będzieřz *BiałKat* 1.

B. *Wypowiedzenie nadrzędne mówi o tym, jak się postępuje lub jak należy postąpić w sytuacji przedstawionej w wypowiedzeniu podrzędnym [w tym: w antepozycji (191), w postpozycji (43), w interpozycji (15)] (249) :* *MetrKor* 38/502; Oględay nie częřto w zwierciadle, ieřliřz czudnym będzieřz, czyn to czo na twá czudnoř zależy, á będzieřzli grubey twarzy, patrz aby to zawetowál czudnořciá duřze *BielŻyw* 35, 73, 93; *LibLeg* 7/99v, 11/22, 25v, 43v, 50 (3); *RejRozpr* K4; *HistAl* D5v, D6; *KromRozm III* E; *Diar* 43, 45; Yeřliřz ten wyřtepek yeřř/ áby icyec řyná karał bićim / nyechby go nye háńbił áni řromoćił. *GliczKsięż* G4, D5v, O5, P3v; *LubPs* S4v; *GroicPorzRej* C4; *KrowObr* C3; *RejWiz* 51 v; *Leop Num* 11/15, *Deut* 25/8, *Ios* 24/15, 3.Reg 18/21, *Zach* 11/12 (12); *UstPraw* A2; Skořztuyże miły brácie/ wřzák pápir nie drogo/ A ieřliże nie wmeřřz/ nie řzácuy nikogo *RejFig* Ee4; *RejZwierz* 29v, 52v; wřzytki cudá máiá być v nas podeyżráne á kłámliwe/ ieřliřz nie nie zgdzáiá z řłowem Bożem *BibRadz* I 108c marg, *Gen* 23/8, *Lev* 12/5, *Iob* 33/32, *Cant* 1/7, *Hab* 2/3 (16); *OrzRozm* E4; *KwiatKsięż* B, G2; *OrzQuin* L3, L4v, O4 [2 r.], Q3, Z4v; *SarnUzn* E7; *SienLek* 38v,

168v; A což małz vczyńić ieśliże cie Pan wśpomoc będzie raczył s tego miłofierdzia łwego łwiętego? *RejAp* 36, 98, 98v; *HistRzym* 36v; *RejPos* 31v, 61 [3 r.], 168, 169, 176v (17); *BiałKat* 286; *HistLan* C4v, F4v; A Ták y ty moy miły Pánie młody/ ktoregożkolwiek łtanu będzież/ ieśliże cie Pan Bog kiedy w iákíe połtronne kráie [...] obroci/ mieyże też to ná pieczy co przed tym też wielcy á zacni łtanowie miewáli. *RejZwierc* 23v, 6v, 30v, 106, 108v, 149 (9); *BudBib* 3.Esdr 6/21, *Eccli* 9/17; *Strum* D2, P2, R3v, R4; *PaprPan* F2; *ModrzBaz* 46, 63, 67v, 87v, 89v, 110v; *Oczko* 35; *CzechEp* 22; *NiemObr* 101 [2 r.]; Swiát ieśliże dobrze znał té przymioty w tobie/ Mógłby nie rok/ áni dwa/ czérnić fye w żálobie Po twym zefzciu *PudłFr* 14; *ZawJeft* 10, 22; *ActReg* 52; Ten co ład zámyka/ áby pilnie záwždy obchodził ład w koło/ pátrzáiác ieśli kędy džiury niemáłz: á ieśliże ieft/ kazác zápráwić *GostGosp* 98; *GrabowSet* Cv, S3v; *OrzJan* 57, 58 [2 r.]; *WyprPl* C3v; *LatHar* 57; *WujNT Ioann* 10/37, 15/18, 18/8, 23, 19/38, *Act* 23/9, *Rom* 3/5; ieśliż będzie wieczny zapis/ ma dowieždź tego zapífu przez przysięgę łżeściá świádków łobie równych *SarnStat* 760, 399, 769, 1126, 1169, 1288; *GrabPospR* M2v; A ieśliżes Frycz ábo Szyper nowy/ Iuż lię tu muśiż vczyć infzey mowy. *KlonFlis* F; *PudłDydo* B4v.

W wypowiedzeniu nadrzędym występuje: już (4).

Połączenia: »jeśliże ... tedy« (55): *FalZioł* V 33v, 101, 107; *BielŻyw* 49; *LibLeg* 7/104v [2 r.], 10/62v, 11/26v, 31v, 82v; *Diar* 45; *DiarDop* 118; A ták teraz moy Pánie/ dowiáduyfie piłnie/ ieśli ieft iáka niepráwość ich przed oblicznoścíá Bogá ich/ ieśliż ieft/ tedy możem ciągnác przeciwko im *Leop Iudith* 5/24, *Lev* 1/3, 2/5, *Num* 32/29; *UstPraw* H4v, I2v; A ieśliż fie człowiek tháki dotknie naczynia iákíego gliniánego/ tedy tákowe naczynie łtłuczono będzie/ á ieśliż będzie drzewiáne naczynie/ tedy wodá wypłokác máiá. *BibRadz Lev* 15/12, *Lev* 3/6, 12/8, 19/5, *Num* 15/22, *Deut* 13/14 (10); *KwiatKsiáz* A, B; *GrzepGeom* Kv; *RejPos* 3v, 46; *RejZwierc* 25, 34v, 55v, 102, 114, 144; *BudBib Iudith* 5/18 [2 r.]; *HistHel* B4v; *Strum* I2v [2 r.], P2; *ModrzBaz* 70, 104, 108, 110v; *ZapKóscier* 1582/41; *WyprPl* A3v; *WujNT 2.Cor* 11/16; *WysKaz*)(3v; *SarnStat* 651, 1275.

»jeśliże ... to« (4): *BielŻyw* 106; A ták ieśliżes Krolem/ toć twoy vrząd łędziá *RejZwierc* 3v; *ModrzBaz* 87v, 104.

»jeśliże ...więc« (3): *RejZwierc* 173; Wypráwá opifána ieśliż obciázliwa/ więc łzeyłzá połtánowić. *GrabPospR* Kv, N2v.

Frazy z elipsą orzeczenia: »jeśliże nie« (1): Chybáby łnac wyłtępek ich tákí był/ żeby dla niego żadnym łpofobem do Rzeczypołpolitey przyięci być niemogli. Ieśliże nie [*Sin minus*]/tedy máiá być przyięci. *ModrzBaz* 126v.

»jeśliż więc« (1): Powtore powiedam (by mię kto nie mniemał być bezrozumnym: á ieśliż Więc [*alioquin*]/ tedy iáko bezrozumne⁸⁰ przyimicie mię [...]) *WujNT 2. Cor* 11/16.

a. *Wypowiedzenie nadrzędne mówi o środkach potrzebnych do osiągnięcia (lub uniknięcia) zamierzonego (lub niepożądanego) następstwa wyrażonego w wypowiedzeniu podrzędym [w tym: w antepozycji (17), w postpozycji (16), w interpozycji (5)] (38) :* *LibMal* 1546/110v; *HistAl* D7v; *MurzHist* G4v; To około wítaw kościelnych krotko powiedaiác/ trzymac i czynic mamy ieśli że próżno pana chfalic abo go okrutnie gniewác niechcemy *MurzNT* 76; *MurzOrt* B; *GliczKsiáz* C4v; Dziś yeśliże głófu yego chcecy wdzyęcznie łłuchác/ nie chcyeycielż ferc wáłfych łprofná niewiára

zátwardzić *LubPs* V4v, B, gg2; *KrowObr* Av, 48; *RejWiz* 187; Ieśliż tedy chceż odzierzeć tę rolę bliiskością/ kup/ y mieyże *Leop Ruth* 4/4, *Num* 32/20; *BibRadz* *4, *Gen* 19/17; *KwiatKsiąż* 12; *OrzQuin* C4, F4v, M2v; *GrzepGeom* G4; *RejPos* 184v, 209, 227v, 285v, 349v; *BiałKat* 38v; Mułżą łupić nędzniki/ á drugim dutkowác/ Ieśliże chcą tę łkwárnę wieczorną przechowác. *RejZwierc* 245v; *WujJud* 107; *BiałKaz* G3; *PaprPan* S3; *CzechEp* 56, 131; *SarnStat* *3v, 183.

Połączenie: »jeśliże ... tedy« (3): *KwiatKsiąż* G2v; A Ieśliż my pośsełsorowi któremu dóbr swoich łáfkę iáką vczynié chćieć będziemy: tedy to z śwych trzech części vczynić będziem mogli. *SarnStat* 79, 357.

C. *Wypowiedzenie podrzędne jest zastrzeżeniem, często wtrąconą uwagą, ograniczającą treść wypowiedzenia podrzędnego [w tym: w antepozycji (25), w postpozycji (54), w interpozycji (60)] (139)*: *FalZioł* V 49; *GlabGad* 05; Nam tho yełth nyebarlzo myła rzecz yełly ze łzyą thak sthalo yłz thak barłzo vyelką skodą przesz nałżego vyedzenya vezynyly *LibLeg* 7/68, 10/71, 11/27v, 71 v; *RejPs* 125; *RejJóz* A6; *RejKup* e7, 08; A pán Christus miał być zwan tēm imięniem/ nietak dálece ieśli że się nimyłemy [!] od miałteczka Nazareth/ iako z Zydowłkięgo od świátości *MurzNT* 8v, 33v; *KromRozm III* Cv; *GliczKsiąż* P3; *GroicPorz* r4v; Piotr pierwey w Rzymie Ewánielią przepowiedał/ ieśliże thám był kiedy. *KrowObr* 20, 58v; *RejWiz* 21, 38v, 81; przodki twe/ ci ludzie źli (ieśliż to ták iełt/ iáko o nich powiedáią) chleb ich iedząc/ háńbią *OrzList* ev, d2v, d4; *RejFig* Aav, Bb4v; *RejZwierc* 71, 111; *BibRadz Ioann* 13/17, 2. *Cor* 5/3; *OrzRozm* K2, O4; *KwiatKsiąż* G2, I, L2v; *OrzQuin* C2, M4, R3; *RejAp* BB5v, 8v, 9, 70, 198v [2 r.]; *RejPos* A6, 67, 75, 190v, 194v (11); *HistLan* C4v; *KuczbKat* 330; *RejZwierc* 106v, 107, 143v, 172v, 242, 265v; Y ná tym iełzczę máło/ że P. Chrístulá przez wiárę pożywa/ ieśliże w nim miełzkaíac żadnego owocu dobrego z miłości nie wydawa. *WujJud* 130, 75v; *BudBib* 4. *Esdr* 5/4; *HistHel* C; *CzechRozm* 129, 230v, 233; *PaprPan* O; *ZapKościer* 1582/33; *CzechEp* 52, 213, 215, [377]; *ZawJeft* 22, 28, 42; *ActReg* 5, 183; Vrzędnik ma łak przyczyniác/ roley przykopác/ ieśliże kędy iełt gnoy wozić, *GostGosp* 8; *OrzJan* 16, 27, 88; *WujNT* 2. *Cor* 2/5, 12/1, 1. *Petri* 1/6; Ieśliż co w tym pińaniu naydzie łię W.X.M. przodkiem/ potym też komu inłżemu ku zbudowánium/ niech to włzytko źródłu włżego dobrá Bogu wiecznemu będzie zupełnie przypifano. *WysKaz* ?)(3v; *JanNKar* A4, A4v; *SarnStat* 51; *CiekPotr* 90; *GostCast* 70; *ZbylPrzyg ktv*, B3.

Połączenia: »jeśliże jedno, tylko« (3 : 2): mądremu człowiekowi żadnego inłżego czału niemas mu pracowitłżego/ iedno wten czas gdy nie nieczyni/ ieśliże iedno mądry człowiek niemoże nic czynić. *KwiatKsiąż* P4v; Y ia też iełzczę ciebie/ ieśliże tylko potęmu czałz bedziem mieć piłmem moim potomnym ludziom zalećzę. *KwiatKsiąż* Q2v, O2v; *CzechRozm* A8; *WujNT Eph* 4/21.

»jeśliże jeszcze ktemu« (1): Rozrąduyże łie thedy [...] wierna winnieżko Páná łwego[...] thák iáko łie on tobie ozywác raczy/ ieśliże iełzczę kthemu będyełz podawáłá iemu wdzyęczne kwiateczki á przyiemne owoce s tych łátorołłek łwoich wiernych [...] łtałosci łwoich. *RejPos* 267.

»jeśliże ... tedy« (5): Ale iednák (ieśliże dobrze baczyłz) tedy przy tych trzech rzeczách/ obaczyłz być też Wiárę y Kościół. *OrzQuin* 13, T; *RejAp* 143v; *RejPos* 201 v; *RejZwierc* 256.

»zwłascza jeśliże« (1): A ták thy káždy poćiwy człowiecze/ ná iákiemełkolwiek łtanie iełt/ á zwłázcza iełłiełz iełt y láty y dołtoieńłtwem iákim przełżon y ozdobion/ rozmyłł czały łwoie y wiek przyłżly łwoy *RejZwierc* 149.

a. *Zastrzeżenie jest formułą grzecznościową występującą najczęściej przy prośbie, modlitwie [w tym: w antepozycji (7), w postpozycji (4), w interpozycji (21)] (32) : LibLeg 11/11; Ieŕlyż raczyż łuckać pilnie Wyrozumieź nieomyłnie. RejKup d5v, Ov; Diar 89; DiarDop 119; RejWiz 181; Leop Num 32/5, 3.Esdr 6/22, Matth 26/39; Pánie ieŕliż chceź możelz mię oczyścić. BibRadz Luc 5/12, Gen 18/3, 24/42, 49, Num 11/15, 2.Esdr 2/5, 4.Esdr 12/7 [2 r.], Iudith 8/12; OrzRozm Vv; RejAp 3v; Pánie ieŕliżem nálaźł łáfkę przed obliczym twoim/ odpoczyń máło w tym nędznym przybytku moim. RejPos 138, 167v, 213v, 313v, 316v; RejZwierc 126v; BudBib 2.Esdr 2/5, 4.Esdr 14/21; StryjWjaz C3; WerGośc 220; modlił się żeby oná godziná/ ieŕliż można rzecz/ odeŕzłá od niego WujNT Mar 14/35.*

Połączenie: »jeśliże ... tedy« = si PolAnt (1): Ieŕliżeć się ták zda Krolu/ tedy mi niechay dádzá liŕty do Kfiáźąt ktorzy łá zá rzeká. BibRadz 2.Esdr 2/7.

D. *Treścią wypowiedzenia podrzędneho są objawy, oznaki, na podstawie których można rozpoznać lub przewidzieć to, o czym mowa w wypowiedzeniu nadrzędnym [w tym: w antepozycji (14), w postpozycji (1), w interpozycji (2)] (17) : ieŕliże ieŕt tępanie pełno á iakoby vcinał/ owŕzeyki ieŕt zekrwie FalZioł V 12v, V 12v; GlabGad E5, Pv, P3; RejWiz 117v; Leop Num 16/29; ktora ma mleko/ thá go wyćiŕnąć kropkę ma na zwierciádło/ ieŕliż w kupce zoŕtanie/ pewnie ŕynem chodzi SienLek 112v; Ci łá Heretyey/, ktorzy w Kościele Bożym co wrzedliwego á fałszywego trzymáią/ ieŕliże vpomnieni áby zdrowá á prawdziwą náukę trzymáli/ vpornie się ŕprzećiwiaią WujJud 20; CzechEp 37; WujNT Rom 7/20; WysKaz 31.*

W wypowiedzeniu nadrzędnym występują: już (1), owszejki (1), pewnie (1).

Połączenia: »jeśliże ... tedy« = si ... et PolAnt (5): GlabGad O7; Oto ia położe runo wełny ná boiŕku/ ieŕliże rofá tylko ná wełnę vpádnie/ á wŕzytká ziemiá fucha będzie/ tedy będę wiedział iż przez mię wybáwiłz Izráelczyki BibRadz Iudic 6/37; RejZwierc 205v; Strum Q2. Cf Fraza z elipsą orzeczenia.

Fraza z elipsą orzeczenia: »jeśliż nie« (1): ieŕli drogá granic ŕwych poydzie do Bethlámes/ tedyć on ná nas dopuŕcił to wŕzytko złe/ A ieŕliż nie [et si non]/ tedy się dowiemy iż się nas nie iego ręká dotknęłá BibRadz 1.Reg 6/9.

2. *Wprowadza wypowiedzenie okolicznikowe przyczyny podające rację, podstawę wnioskovania; si PolAnt, Vulg, Modrz; cum Modrz (406) :*

A. *Na podstawie prawdziwości założenia dowodzi się prawdziwości wniosku, następstwa [w tym: w antepozycji (315), w postpozycji (22), w interpozycji (11)] (348) : RejJóz D3, E5; RejKup Gv, h5, Bb; HistAl N2; MurzNT 38v, Ioann 3/12, 7/4; LibMal 1554/189v; A Krol IM jeśliże co z tym nieprzyjaciołem swem zacząć ma, jakuz słuszenie musi i już się tym innym chrzescijańskim panom ogłosił, czasu do tego mieć nie może. Diar 27, 83; DiarDop 119; LubPs hh4v; Bodaybych ia do śmierci nie znał páná twego. Ieŕliże tym doŕtátkiem ŕwoie komorniki/ Co w pofelŕtwiech rozŕyła/ ták tám chowa wŕzytki. RejWiz 159, 115; Leop *B4v, Iudith 6/5 [2 r.], Iob 9/23, Rom 9/22, 1.Cor 15/12; OrzList dv; RejFig Aa4v; RejZwierz 16; BibRadz Num 11/15, Ioann 7/4, 23, Act 23/9, 1.Cor 15/12; OrzRozm K2v; GrzegRóżn G3v; KwiatKsiąź B4; OrzQuin A2; SarnUzn C8v, E3v, E8; RejAp 26, 88, 197; ieŕliż białugłowę pánem zowiemy/ przyŕtoi áby káždy z nas myŕli ŕwe wŕzytki/ y chćiwoŕci/*

poddał pod moc iey *GórnDworz* Cc2v, Ddv; *RejPos* 19, 19v [3 r.], 57v, 106v [2 r.], 229v (11); *RejPosWiecz*² 92v; A tak iefliżeś fláchćic/żywże pocźciwie iáko ná fláchćiczá przyłfuze. *RejZwierc* 51v, 51v, 127, 237, 249, 258; *WujJud* 218v; *WujJudConf* 206v; *RejPosWstaw* [110³]v, [143⁴]; *BudBib* 4.*Esdr* 6/59, *Sap* 8/6, *Eccli* 34/27; *BiałKaz* E2v; Ale powiedz że mi to profzę cię/ iáko może być włańnym y pierworodnym/ iefliż sie on nie włańnie/ iefzcze przed wśzyftkimi rzeczámí z íftności Bogá oycá fwego vrodził/ á vrodził procz wżego czáfu? *CzechRozm* 60, 186v, 232, 238, 247; *PaprPan* Aa4v; Co iefliże [*Quod si*] karząc złodźieie nierufza nas nie tá ginących ludzi fzkodá/ á czemu nas rufzác ma gdybyfmy mężoboyce tákże [!] karáli? *ModrzBaz* 28, 31 v, 32, [41]v, 45v, 66v, 67v; *SkarJedn* 335; Iefliż Cedár fą ciemności/ á swiát ten ieft ciemność: íprzyiaymy tego Blezylly/ íż zciemności/ przenioflá fię do swiátłości/ á zá gorącey wiary pocźatki/ wzięlá dołkonáley roboty zapláte *SkarŻyw* 196, 36, 40, 98, 127; *KochTr* 21; *CzechEp ktv*, 41, 100, 141, 201, 283; *NiemObr* 9; A ia trudno mam być żyw/ iefliże mużę Stráćić lepłzą częśc fiebie/ á owfzem dużę. *KochFr* 42, 91; *PudlFr* 26; *ArtKanc* N4, S; *KmitaPsal* A4v; *PaprUp* E; *ZawJeft* 39; *GrabowSet* C4, E4v, 14; *OrzJan* 45, 46, 57, 67, 69 [2 r.] (14); *LatHar* 246, 513; A iefliżeś wzięł/ przeczże fię chlubiż iákobyś nie wzięł? *WujNT* 1.*Cor* 4/7, *Luc* 12/26, *Ioann* 1/25, 6/23, 8/46, 13/17, 1.*Cor* 15/12 (11); *WysKaz* 37; *JanNKar* Dv, E2, E2v; Iefliż tedy mowi ś. Auguřtyń/ przez Słowo wśzytko vczyniono y ftworzono: pewnie Słowo fámo vczynione nie ieft. *SkarKaz* 486a, 156a; *GosłCast* 45.

W wypowiedzeniu nadrzędnym występują: już (2), oto (1), pewnie (4), zaiste (1), zaprawdę (1).

*Połączenia: »jeśliże ... což jest (mnimacie, rzeczemy)« (3): A iefliż więc [*Si autem*] niepráwośc náłzá/ íprawiedliwośc Bołką záleca/ což rzeczemy [*quid dicemus*]?* *Leop Rom* 3/5, *Hebr* 10/28; *OrzJan* 118.

»jeśliże ... tedy« = *si Modrz* (40): *FalZioł* I 64b; *GlabGad* K7v; *LibLeg* 10/155v; A yefliż to práwdá (yákoż yeft/ bo Kryřtus nye omylna práwdá) tedy to błád okrutny/ áby Luter [...] krzeřciyańftwo ták dawno zářzle y od Bogá opuffczone oáwyecił *KromRozm I* Fv; *BibRadz Num* 22/20, 34; *OrzRozm* C3v; *OrzQuin* Dv, Hv [2 r.]; *SarnUzn* C5, C7v, D3, E3v, E5, F3, H4v; *RejPos* 88, 253, 291, 292; *RejPosWiecz*² 91 v; *BiałKat* 306, 328v; *KuczbKat* 180; *BiałKaz* E4; *CzechRozm* 22v, 131; Bo iefliże z máiętności fwoich woynę dla Rzeczypořpolitey służyć winni/ tedyć záprawdę pożytki znich wzięte nie ná zbytek obrácác/ ále ná potrzebę Rzeczypořpolitey chowácby mieli. *ModrzBaz* 119v, 27v, 57, 96, 99v, 110, 127; *CzechEp* 199; *OrzJan* 24; *WujNT* 52, 104, *Gal* 3/18.

»jeśliż ... toć tedy« (1): Iefliż tedy żywi fą/ toć tedy w vcźciwym więźieniu/ iáko ty wymyřlafz/ nie řiedzą. *LatHar* 330.

»jeśliże ... więc« (2): *ModrzBaz* 57; Iefliż tego więcęy ma być To fię řmućić/ to wefelić. Więc ráczęy řtąd vciekaymy *MWilkHist* H4v.

»jeśliże ... wźdy« (1): iefliżeś ořiwiál/ wźdybyř sie teź iuż miał przecwiczyc. *RejZwierc* 127.

Frazy: »jeśliże tak jest« (3): FalZioł I 64b; Izař obrácám řłowá řwe ku człowiekowi? Iefliże thák ieft/ iákoż sie nie ma řráfowác duch moy. *BibRadz Iob* 21/4; *OrzJan* 78.

Fraza z elipsą orzeczenia: »jeśliże tak« (1): Ale thu kto rzeczę/ iefliże ták/ thedy tu zgubiemy Syná y zgubiemy Pořzedniká. Ná tho wnetze odpowiem SarnUzn E3v.

a. Podstawą wnioskania jest porównanie [zawsze w antepozycji] (141) : *LibLeg* 10/70v [*idem*] 11/26v; *RejFóz* E3v; Ieśliżem iá tedy vmył nogi wálze pán i miłtrž/i wyście winni iéden drugiemu vmywać nogi *MurzNT Ioann* 13/14; Yeśliž oni/ wyftęmpne myędzy łobą máiac/ łwyęci byli/ pogotowy wílyftek kołcyoł/ krwyą Kryftułową połwyęcony/ łwyęty yeft *KromRozm III* D5v, I3v; *GliczKsiąż* M6v; *GroicPorz* gg2; *KrowObr* 28v; *RejWiz* A3v, 144v, 148; Ale ieśliž piłmu iego nie wierzyće: iákož łłowam moim wierzyć będziecie? *Leop Ioann* 5/47, 4.*Esdr* 8/14; *RejZwierz* 133; *OrzRozm* N4; Ale ieśliže dziękiuią Bogu Połłowie w tym Witánium zá Krolá/ niechże též temuž Bogu/ ciż Połłowie/ dziękiuią zá Káplaná *OrzQuin* I4v; *SienLekAndr* a2v; *RejAp* 129v, 184v; *GórnDworz* Mm5; *RejPos* 217, 264v; *BiałKat* 283v [2 r.]; *KuczbKat* 110; *RejZwierz* 151; *WujJud* 216v; *BudBib* 2Par 2/6; *CzechRozm* 24v, 200, 209v, 245v; *ModrzBaz* 6v, 127v; *SkarŻyw* 238; A ieśliž ty iedne księgi/ choćiaż pod dziwnymi podobieńftwy nápiłáne/ ták łá obwárowáne/ á což o inšzych otworzyście wydánych rzeczemy? *CzechEp* 126, 22, 28, 98; *BielSenJoach* 3; *GórnRozm* E3v; *PaprUp* L2; *OrzJan* 24 [2 r.], 37, 113; *LatHar* 213, 258, 328, 581; *KołakSzczęśł* B2v; *RybGęśłi* A3; Ieśliž łłowá moię chowáli; y wálzec chowác będa. *WujNT Ioann* 15/20, *Matth* 6/23, *Luc* 16/11, *Ioann* 3/12, 13/32, s. 498 (9); *WysKaz* 5, 35; *JanNKar* A3v; *SkurKaz* 205a.

W zdania nadrzędnym występują: pogotowiu (2), zaprawdę (1).

Połączenia: »jeżeliż(e) ... což (owszem)« (14): *RejAp* 164; ieśliž to ták ma być/ iáko powiedáią ludzie/ iż y nieprzyiacielá łwego zdradząc nie przyłtoi/ czož/ kiedy kto zdrádzi tego/ który go nád włzytko ná łwiece vmiłował? *GórnDworz* Aa4; A ieśliže wy będać złými/ vmiecie dobrze dzyłáć dzyatkom łwoim/ á což owłzem Ociec wálz on miłóściwy który w niebiełech ieft. *RejPos* 256, 132v, 227, 279v, Ooo4v; *RejZwierz* 37, 197v; *CzechRozm* 171 v; *ModrzBaz* 122; *CzechEp* 59; *OrzJan* 80; *KlonFlis* C.

»jeśliže ... daleko« [cum comp] [w tym: więcej (24)] = si ... quanto (a. multo) magis *Vulg* (26): *KromRozm III* B7; *GliczKsiąż* G2v; *KrowObr* 101 v; Ieśliž thedy wy będać złemi/ vmiecie dobre dathki dáwać łynom wálłym: iáko dáleko więcey oćiec wálz niebiełki/ da duchał dobrego/ tym którzy go prołłá. *Leop Luc* 11/13; *SarnUzn* B6, E5v; *CzechRozm* 19Sv; *ModrzBaz* 17v, 74, 87, 107; *SkarJedn* 23; *SkarŻyw* 242, 320; *CzechEp* 22, 244; A ieśliž on żywych prołłił o przyczynę: dáleko my łłufzniey wzywać možem łwiętych *WujNT* 573, *Matth* 6/30, *Luc* 11/13, s. 309, *Rom* 5/10, 2.*Cor* 3/11 (8); *SarnStat* 4; *SkarKaz* 156b.

»jeśliže ... tedy« (29): *Leop Ioann* 13/14; *BibRadz* I 43c, *Ioann* 13/32; *KwiatKsiąż* H4, L4 [2 r.]; A ieśliže Księftwo główné žadné Krółeftwu ni w czym równé nie ieft/ tedyć též áni człowiek z Księftwá žaden człowiekowi w Krółeftwie będaćemu/ ni w czym równy nie ieft/ áni być rówién iemu može *OrzQuin* Q 3v, Iv [3 r.], Q3v; *SarnUzn* E8v; *RejPos* 181 v; *RejZwierz* 39v; *CzechRozm* 16v, 193v; *ModrzBaz* 44, 45, 53, 63, 72v, 121v; *CzechEp* [380]; *WujNT Rom* 6/5, s. 594; *SarnStat* 896; *SkarKaz* 384b; *CzahTr* C2; *SkarKazSej* 697a.

»jeśliže ... jakož (a. tem) więcej« = si ... quanto magis *PolAnt*, (6): *GliczKsiąż* P8; *BiałKat* 158v; *BudNT Matth* 7/11; A ieśliž žiołko ktore džiś ieft ná polu/ á iutro będzie w piec wrzucone/ ták Bog przyodźiewa; iákož więcey was máłowierni? *WujNT Luc* 12/28, s. 204, 354.

b. *Oczywiste stwierdzenie w wypowiedzeniu podrzędnym wzmacnia słuszność wypowiedzenia nadrzędnego [w tym: w antepozycji (2), w interpozycji (4)] (6)* : Ach moy Boze panie miły Ieſtizes ieſt ſprawiedliwy Wezmis rnatkę gdys wzię ſina *RejJóz B6; RejKup Ov; MurzHist Q2*; Ieſliż tedy maſz rozumienie ſłuchayże tego/ á poymuy wſzymá głoſ powieſci moich. *BibRadz Iob 34/16; SarnUzn C.*

c. *Wypowiedzenie nadrzędne zawiera polecenie, którego wykonanie ma dowieść prawdziwości tego, o czym mowa w zdaniu podrzędnym; na dowód że [w tym: w antepozycji (9), w postpozycji (2), w interpozycji (1)] (12)* : Ieſliżeſ ſyn Boży ieſt puſć ſię ſtát nadoł *MurzNT Luc 4/9, Luc 4/3; GroicPorzRej C4; BibRadz Iudic 6/36, Ioann 10/24; RejPos 69v [2 r.], 71**; *GrzegŚm 38; SkarŻyw 165*; Inne wybawiał/ niechże ſię ſam wybáwi/ ieſliż ten ieſt Chriſtus on Boży wybrány. *WujNT Luc 23/35; GoſtCast 51.*

B. *Na podstawie nieprawdziwości, nierzeczywistości wniosku dowodzi się nieprawdziwości założenia [w tym: w antepozycji (52), w postpozycji (6)] (58)* : *SeklWyzn E; MurzHist K2v; LibMal 1554/181v [2 r.], 189*; Ieſliż ták yeſt/ iż wyele dobrego Luter/ Melánchton/ y ini ci nowi nápiſáli/ czemubyſmy dobrego nye náłładowáli/ á złe odrzucáli? *KromRozm I [L3]v*; Ty ſłowá Ducha Świętego/ byłyby konietznie nieprawdziwe/ złoſliwe/ y Dyábelſkie/ ieſliże ták iako ty powiedaſz/ ieſt małżeńſtwo nietrzyſtość. *KrowObr 221v, 19, 93v; Leop 1.Cor 15/15, 32; BibRadz 1.Cor 15/15, 17, 19, 29, 32; OrzRozm O2v; OrzQuin Aa4v; SarnUzn C2v, D4; BiałKaz F3v; CzechEp 194*; A ieſliż ia mocą Beelzebubá wyrzucam czárty: ſynowie wáſzy czyiáż mocą wyrzucáią? *WujNT Matth 12/27*; Ieſliż wſzytko ciało okiem: gdzież ſłuch? *WujNT 1.Cor 12/17, Luc 11/18, 19, 1.0or 15/15, 19, 29, 32, Hebr 7/11.*

Połączenie: »jeśliże ... tedy« (20): *LibMal 1554/189*; I coby to był zá ſin/ mowi Apoſtoł/ ktorego oćiec niekarze? ieſliże was niekarze/ tedy nieieſteſcie Synowie ále bękartowie. *KrowObr 238v, 56v, 74, 84v, 92, 179; RejWiz 97; Leop 1.Cor 15/13, 14, 16; BibRadz I 371b; GrzegRóżn C3v; OrzQuin Kv, N4 [2 r.]; SarnUzn C8v; BiałKat 111; KuczbKat 50; RejZwierc 9v, 235; CzechRozm 181v; CzechEp 199, 245; IWujNT 1.Cor 15/14, 16.*

»jeſliż ... toć. tedy« (1): Ieſliż ieſt wodá máteryą Krztu ſ. iáko tu wyznawaćie: toć tedy nie Pan Chriſtus ieſt máteryą Krztu świętego/ coſcie wyſłzey powiádáli. *WujJud 163.*

3. *Wprowadza wypowiedzenie okolicznikowe przyzwolenia; si Vulg, Modrz, JanStat [w tym: w antepozycji (44), w postpozycji (2), w interpozycji (3)] (49)* : ieſtliże kto czci cieleſtney niema, przez mądrość nad wiele innych czcion będzie *BielŻyw 171; RejKup Kv; HistAl G6v; Leop *B4v, Iob 19/4, 1.Mach 13/39; BibRadz Zach 8/6*; Ieſliże ſye wam tá drogá niepodoba ku prętkiey ſpráwiedliwoſci/ nie czekaymy inney/ bo nád tę ſnádnieyſzey nie naydziemy żadney. *OrzRozm V; OrzQuin F2v, M; RejPos 162v, 334v, 336, Ooo2; BiałKat 251; RejZwierc 40, 87; BudBib Sap 8/5; BiałKaz H2, H3v; CzechRozm 186*; IEſliż też tobye Brácie czo ſie przymowiło/ Nie miey zá złe bo ſie tho wczynić muſiło. *PaprpPan Cc3v; WisznTr 8; ZawJeft 46; ActReg 160; LatHar 152; WujNT Act 11/17, Gal 2/17*; Kto więc walki zrowna Alexándrá wielkiego/ Kto z nich wżył ná woynie niewczáſu wietſzego. Tám ten ieſliż z zwierzęty y z ludźmi woiował/ Ten záſ z niebem/ y z błoty/ y z Moſkwą prácował. *KmitaSpit C3*; A ieſliże ſię zdrzymał: pewnie ſię ocuci *KlonWor 48.*

Połączenia: »jeśliże ... ale« (2): *RejZwierc* 56v; IEfliz ociec pokojem trożkę fie zábawił/ Ale mi wierz że lyny ná tho pięknie wprawił/ Ze ich nigdy on zacny mężny lud w Afryce/ Nie celuie *PaprPan* I.

»jeśliże ... jednak (a. lat. tamen)« (2): *OrzQuin* M2; A iefliz też w piśmiech nie możemy wżytkiego/ o co fię pytaią/ náleść rozwiązania: iednák infze⁸⁰ Bogá [...] fzukác niemamy *CzechEp* 129.

»jeśliż ... przedsię« (1): A iefliz gdzie odehydzie álbo idzye kędy / Przedfię kłopot s fráfunkiem tuż tuż zá nim wżędy. *HistLan* E3v.

»jeśliże ... tedy (wždy)« (3): *KromRozm III* P2; Iefliże nie wierzye iż ociec we mnie á iam w oycu iefł/ tedy wždy fprawuye fie tymi dziwy kthore fie dzyeia/ á wiercie. *RejPos* 291v, 192; *HistLan* D2; *RejZwierc* 245v; *WysKaz* 34, 35; *SarnStat* 199.

»jeśliże ... to« (1): Bo iedno do gránice tá fławna obroná/ [...] A iefliże fie zá nim [za nieprzyjacielem] w pogonią rużymy/ To iuz też fwą powinność o tym dobrze wiemy. Pięć grzywien wziác ná drzewo/ á iefzcie fwar będzie *RejZwierc* 251.

»jeśliże ... więc« (1): Przividzie čás aż nie fądzą/ bo wiem záfzły fwiętá. A iefliże też fądzi/ więc deliberuie *RejZwierc* 244.

»jeśliże ... wszakże« (1): Co iefliże [Quod si] ktorych praw żadna fię przyczyná pokázác niemoże/ [...] wżákże [tamen] ták trzebá czynić/ żeby rozumowi niebyły przeciwnie *ModrzBaz* 70.

»jeśliż ... wždy« (3): iefliz my fami nie tácy Chrześcijanie iáko powołanie náfze potrzebuie: wždy fie w tych] kochaymy/ ktorzy fá ták święci y ták zacni iż z nich [...] i kościoł Boży y my fami ozdobe wielką mamy. *SkarŻyw* A4; *OrzJan* 132; *LatHar* 153.

4. Wprowadza zdanie okolicznikowe czasu (1) : Iefliz fię vkładziefz/ nie przyydzie na cię ftrách/ á leżąc nie zátrwożyłz fię *BibRadz Prov* 3/24.

5. Wprowadza wypowiedzenie zapowiadające nowy temat lub zwracające uwagę na pewną stronę odnowionego zagadnienia, niekiedy można je traktować jako okolicznikowe względu [zawsze w antepozycji] (10) : *RejKup* e7v; *RejPos* 138v, 201v, 228, 265; IEflifz Brácie wiedzyeć chcelz dla czegom to fprawili Wízákés to záwżze fłychał iż fie tym fwiát báwił/ Iże fprawy pocźciwych ludzi wyflawiaáli *PaprPan* B2v.

Połączenia: »jeśliże ... tedy« (2): *OrzRozm* Q: A ieflizemci nieiakie chwały przyczytał/ tedy ie tak odemnie wyrozumieway/ yzeby ie wieczy za ołtrogi ku dobrym fprawom/ niż za twoich dobrych fpraw zapłatę poczytał. *KwiatKsiąż* Q2.

»jeśliż ... to« (1): Iefliz fię też o iákich inych rzeczach bádać/ to fię na flufznym ześciu odprawi. *BibRadz Act* 19/39.

Fraza: »jeśliże co o [kogo]« = co się tyczy [kogo] (1): Iefłtize czo o dziecie ani powiadaycie A mego mi skonania iuz nie przekażaycie *RejJóz* P3v.

6. Wprowadza wypowiedzenie podmiotowe, przy czym nadaje wypowiedzeniu odcień hipotetyczności; si *Modrz, Vulg* [w tym: z odpowiednikiem: to (9)] (14) : Gnoy gdi z gliłti vchore⁸⁰ wychadza, iefłtize fie wyflé członki zapala/ dobre znamię iefł. *FalZioł* V 14, V 34v; *BielŻyw* 121; Nic to vnich płátno niebyło ieflizem kiedy poftem álbo płáczem vdręczył fiebie ábo gdym nofił ná fobie grube odzienie

RejPos 100v, 130; *MurzHist* F4; *Diar* 67; *OrzRozm* G4; *KwiatKsiąż* D4v, L4v; *OrzQuin* N4v; Nie nować to tedy rzecz/ ieśliże pánowania bywaią przenożzone/ á nigdy v iednego tylko w mocy wiecznie nie trwáią. *ModrzBaz* 105v; *WujNT Hebr* 7/15.

Połączenie: »ledwe jeśliże« (1): Ale ieśli nam nie będyeż podawał miłofierney ręki [...] pewnie fie nam bárziej ochynąć/ á ledwe ieśliże fie dogrzebiemy do brzegu íwego. *RejPos* 245.

7. *Wprowadza wypowiedzenie dopełnieniowe, przy czym nadaje mu odcień hipotetyczności [w tym: z odpowiednikiem: to (6), stąd (1)] (11) :* *Leop* 1.*Petr* 4/12: Z tądci poznáią wżyley że wy iełteście zwolennicy moi/ ieśliż miłość mieć będyecie iedni przeciw drugim. *BibRadz Ioann* 13/35; *OrzQuin* E; *RejAp* 155; *RejPos* 82, 85, 333v; Ale ifeie fie ná tym bárzo omylamy/ Ieśliże w tey obronie nádzieię íwą mamy. *RejZwierc* 251, 112; *OrzJan* 8; *WujNT Ioann* 13/35.

8. *W połączeniu z zaimkami: co (10), kto (3), który (7), gdy (4), kiedy (1); si Vulg, PolAnt, Modrz [w tym z odpowiednikami: takowy (1), ten (2), to (10)] (31) :* *BielŻyw* 11; *LibLeg* 11/183; *RejKup* f7v; *LubPs* R4v; A ieśliże ktoremu co kiedy przypadnie/ To záwždy w prętką rádość odmieni fie ínadnie. *RejWiz* 137; *Leop Ez* 33/8; ieśliże co íye zbłądziło w Grámmátyce álbo w Rhetoryce/ ia tho wedle zdania ich nápráwię *OrzList* g; A ieśliże gdy tho Sákrámentárskie bluźnierftwo/ ták Papieżá iáko y Krolá zwoiuię wPolfcze/ á czegoż czekać innego w Polfcze mamy/ iedno rychłego zginienia *OrzList* h2; *BibRadz Gen* 31/39, *Mar* 4/23, *Ioann* 7/17; *KwiatKsiąż* II; *OrzQuin* E2v, G, O2, Q2; *RejPos* 123, 188v, 235, 292v, 313, 319, 347; *HistLan* F2v, F4v; Lecż ieśliże kto będye tego mnińmánie/ iż fie wedle ítarodawnego Rzymkiego zwyczáiu domágáć vrzędow godzi/ ten też słuźnieby miał tego życzyć/ áby y ono v nas w obyczáiu było *ModrzBaz* 44v; *GostGospGroch kt.*

Połączenie: »jeśliże ... tedy« = *si ... et Vulg* (4): Ieśliż gdy koniom wędziłá w gęby wpráwimy áby nam byli poślufzni/ thedy wślyftko ciáło ich obrácamy *Leop Iac* 3/3; *LubPs* B6; Nie wátpmy tedy ieśliże kiedy zgrzeźzimy/ z pokutą [...] przeštápić do Máieítatu *BibRadz* *7, *Gen* 13/16.

9. *Użycia w charakterystycznych konstrukcjach składniowych (42) :*

A. Wyłączającej lub uwydatniającej typu:

a. *co (a. ktory, skąd) ... jeśliże nie to (a. ten, stąd) = właśnie to, tylko to (11) :* I co ieft íńszego bluźnić v íromoćic Pána Iezu Kryftá/ ieśliże to nieieft? *KrowObr* 95, 57v, 58 [3 r.] 95; *ModrzBaz* 30v [2 r.], 99; *CzechEp* 22, 120.

b. *jeśliże nie tamten, ten też nie = tylko tamten (1):* v nas w Polfcze [...] ieśliż nie obcy/ íwóy nic nieuczyni *JanNKar* A4.

B. Uwydatniającej typu: jeśliże co (a. ktory, kiedy) (tedy) to (a. teraz) = przede wszystkim, zwłaszcza (5) : IEłliż kiedy czás był/ zacné Rycérftwo Polfkié/ którégoby wam trzebá było rádźić o máieńnościach wáłzych [...] teraz záprawdę czás tákí ieft *OrzJan* 5, 122; *GostCast* 6.

Połączenie: »jeśliże ... tedy« (2): *OrzQuin* R3v; Bo ieśliże czo może ozdobić poćciwego człowieka/ tedy ítała á ítateczna mył *RejZwierc* 85.

C. Ograniczającej typu: jeśliże nie tamto, to przynajmniej to = może tamto, a na pewno to (16) : Rzekł młodzyeniec/ á iáko ia fie nie mam lękáć/ A ieśliże nie vmrzeć/ pewnie mi przyśtękáć. *RejWiz* 180; *RejZwierc* 256v; *OrzJan* 23, 86, 133.

Połączenia: »jesliże ... ale wzdám« = *si Vulg (1):* profili/ áby ie wyrwał od bezbożnego Nikánorá/ [...] ácz iefliże nie dla nich/ ále wzdám dla teštámentu kthory był dan oycom ich *Leop 2.Mach 8/15.*

»jesliże ... (wždy) przynajmniej« (3): *ftáray* się o to [...] ábyć żaden dzień nie wpływá/ bez [...] modlitwy/ iefliż nie długiey/ przynamniy nabożney y gorącey. *LatHar 2, +10; JanNKar D3.*

»jesliże ... tedy« (6): *Diar 86; RejWiz 85; iefliże nie Krolá/ tedy boy fye Bogá OrzRozm G2; RejZwierc 244v; ActReg 148; KochFragJan 4.*

»jesliże ... to« (1): Nie lepiejże łotrowi czyni się inym żywić/ Niżli [...] przywodzić proftaki w więtfze pogorźzenie/ Iefliże nie źzalone to márne łtworzenie. *RejWiz 162v.*

D. Rozszerzającej typu: *jesliże nie więcej = tak (a. tyle) a może nawet więcej (3) :* dzifiefzy Polacy [...] ze wżytkiemi narody łłuznie się porównáli iefliże nie przerównáli. *RejZwierc 267v; KochFragJan 3; źześćkroć łto tyśięcy Ná polách Marátońfkich/ iefliże nie więcej [...] poráził KlonWor 17.*

E. Zdanie podrzędne wyraża czynność niepewną, możliwą, którą bliżej określa zdanie nadrzędne podając jej okoliczności (6) : *LibLeg 11/93v; OrzRozm R4; Bo iefliż iáka zapłátá iefł vczynkóm náłzym/ Nie czyni thego Pan zá powinowáctwem vczynków/ iedno zá Obietnicámi łwémi BiałKat 28v; A iefliże łá gdzie tácy fynowie y corki/ Wierzę iż nie łá ludzie lecz práwe iáłzcżorki. HistLan B3; LatHar +7v.*

Połączenie: »jesliż ... tedy« (1): *Ofobliwy vřząd zakonu iefł aby vczył/ Bo iefliż oskárża ábo potápia tedy się to łtawa dla grzechu/ nie z włáfnóci zakonu. BibRadz I 103c, marg.*

10. Wprowadza człony szeregu rozłącznego (2) : *Iefliże poiedzinkiem/ iefliże gromáda/ Trudno znaleźć Polaczká w tákief łpráwie zwáda. RejZwierc 243v.*

**** Dosłowne tłumaczenia tekstów biblijnych (9) :** *LubPs dd2v [3 r.];* Ktorem przysiágl w gniewie moim/ „iefliż wnidá (*marg*) „iż nie wnidá. *Hebr. (-) do odpoczynienia moiego WuJNT Hebr 3/11, Act 26/23 [2 r.], Rom 2/17, Hebr 4/3, 5.*

**** Bez wystarczającego kontekstu (3) :** *Sin autem me aliud fatum manet, Iefliż mie ma co ynźzego podkác. Mącz 207a; CzechEp 197, 244.*

**** Dubium (1) :** *Ieflis bracia po braciei gwoli poddanem kazili y přowali niekumifłne conřtitutie/ Na koniec Sin oicowfkie ocijm łwiadczi conřtitutia roku 1550. folio 2. wte łłowa piána. PaprUp L.*

II. Partykuła pytajna; si, utrum Vulg, PolAnt; an PolAnt, Modrz, Vulg; utrumnam Vulg, Cn; num Vulg; numquid PolAnt (353) :

1. Wprowadza pytanie zdaniowe (262) :

A. Zależne (224) :

a. Zwykle [w tym: z odpowiednikiem: to (3)] (122) : *LibLeg 11/40, 42v, 77v; RejPs 79v; Łukałch szyprowsky pithan vřządnye yeflyze, zyeronymem Zelifławłskym yezdzał LibMal 1546/121; Diar 31, 43, 61, 69, DiarDop 109; LubPs aa4v marg, eev; RejWiz A4v, Cc3v; Leop Num 11/23, 1.Esdr 5/17; RejFig Bb, Dd4v; RejZwierc 24v; Potym od łiebie wypuścił gołębicę/ áby obaczył iefliż wody opádły z źiemie. BibRadz Gen 8/8, Gen 18/21 [2 r.], 24/57, Deut 13/3, 23/19, 1.Reg 12/3 (11); OrzRozm E2; OrzQuin X [2 r.], Z2; SarnUzn C, D3, Fv, G7; RejAp 106v, 111, 115v, I46v, 149v, 196; GrzepGeom K4v; HistRzym 67v; A to iefł wżytko dołwiadczenie/ iefliże ták mocno wierzył á przy tym łtoifł/ tak iákoś tu łłyłzał RejPos 90, C4v, 14, 38v, 74v, 112 (14); BiałKat 133v; HistLan*

A3v; *KuczKat* 70; *RejZwierc* 168, 173v, 194, 247v; *RejPosRozpr* b3; *BudBib Iudith* 5/18, *Sap* 2/17; *HistHel* D2; *Strum* 14v; *BiałKaz* K2v; *CzechRozm* 21v, 24, 56v, 180v, 208v, 251v, 253; *ModrzBaz* 11v, 89v, 141 v; *ZapKościar* 1587/72, 72v; *CzechEp* 128, 174, 209, 298, 353 [2 r.]; *NiemObr* 132 [2 r.], 135 [2 r.]; *ZawJeft* 8, 22; *ActReg* 29, 181; *GostGosp* 24; *Phil* K2; praktyków fie rádźimy/ iefliź fie godźi nieprzyiaćielowi odéprzeć. *OrzJan* 56, 129 [2 r.]; *WyprPl* B4v; *LatHar* +5, 695; *WujNT Luc* 14/31, *Act* 4/19, 24/20, 2.Cor 2/9; *SarnStat* 1143 [2 r.]; *GrabPospR* K3; Stáwiam go tedy przed ofobą W.M. w ízátách Polłkich, y ięzykiem Polłkim. Iefliź fie ták vda iáko w ínfzych, niewiém. *GostCast* 5, 7 [2 r.].

Fraza: »nie wiem (a. nie wiedzieć) jeślize« (5): niewiém iefliže to Królowi ścierpić przyštoi/ co iefł przeciwkó Máieftatu *OrzQuin* D3, C; *SienLek* T4; *WitosłLut* A5; *CzahTr* C4v.

b. Retoryczne (102) : *RejKup* y3v; *KrowObr* 35, 40, 42v, 71V, 150v; *RejWiz* 30, 31 v; *Leop Thren* 1/12, *Mal* 3/10; *LeszczRzecz* A3v [2 r.]; *RejFig* Aav; Coź rozumiefz tho gniazdo/ ftanu ták wielkiego/ Iefliže nie iefł godne/ Orłá wyfokiego. *RejZwierz* 111, 140v; *BibRadz Ier* 3/2; *OrzRozm* F2 [2 r.]; *RejAp* Bb6v, 18, 93; Abowiem przypátrz fie kto chce káźdey ípráwie fwiátá thego/ iefliže w rádzye iákief/ thák wielkief iáko y máłief/ będye iáki rofterk ábo niezgodá/ iefliže iuz rádá oná ábo ípráwá oná ná dobrym gruncie á ná dobrym końcu być poftánowioná może. *RejPos* 334, A2, 13, 74v, 78, 147v, 164v (46): rozłáďmy fie lámi s łobą/ iefliže wdzięcznie przyiyemuiemy náwiedzenie á vpominánie Páná fwego/ álbo iefliže káźdá fwawola nie iefł nálezioná między námi. (*marg*) Záprzeć fie nie mózymy zechmy włzytko zli. (–) *RejZwierc* 258v, 40 [2 r.], 53, 55, 58v, 60v (30); *PapPan* E4v; *CzechEp* 57, 204; *BielRozm* 7.

Fraza: »nie wiem jeáliź« (1): Co niewiém/ iefliź wflawionemu Káznodźiei przyštoi *CzechEp* 11.

B. Niezależne (38) :

a. Zwykle (18) : *BierEz* K3v; *KrowObr* 22v; Ífái [...] rzekł: Iefliže iefł przed Pánem pomázániec iefgo? *Leop* 16/6; *BibRadz Ier* 21/2; Tedy go tákże Pan pytał/ iefližeś ták widzyál kędy Iopá łługę moiefgo? *RejPos* 330v, 246, 335v [2 r.]; *BiałKat* 23v; *RejZwierc* 267 [4 r.]; *WujJud* 28v; *CzechEp* 77 [2 r.], 248, 249.

b. Retoryczne (20) : *RejKup* g4v; Powiedz mi? Iefliže tho nie flodka nie zdradliwa y nie pochlebna mowá? ludziom proftym powiedáć/ íz ktho thego Báránká pożywa/ obfitym błogóftowiefłtwem Bożym nápełnion bywa *KrowObr* 99, 103v, 121 v; *RejWiz* 54, 113v; *Leop* *B4v; *LeszczRzecz* A6 [2 r.]; *RejZwierz* 20v; *BibRadz Iob* 6/30; O wízechmogácy Pánief/ iefliže ty tákich fwiát potrzebuiefz/ od tego nędznego ftworzenia fwego *RejPos* 225v, 175v, 196, 228, 297v, 316; *RejZwierc* 195, 246; *PapUp* Gv.

2. Występuje w pytaniu rozłącznym, zwykle przy pierwszej, czasem i przy następnych alternatywach [w tym: z odpowiednikiem to (6)] (91) :

A. W pytaniu zależnym (88) :

Połączenia: »jeślize ... albo« (11): *LibLeg* 10/115; *RejWiz* 117; fąd ten lámemu Pánu náleży iefliź then dobrze ábo źle czyni *BibRadz* II 90c *marg*, I 303d; *OrzRozm* Dv; *GrzegRóżn* H2v; *RejAp* 170; *RejPos* 161v; *KuczKat* 70; *RejZwierc* 265v; *WujJud* 105.

»jeżeliż ... albo jeśli(ż)« = *utrum ... an PolAnt, Vulg (3)*: Ieżeliż kto będzie chciał czynić wolą iego/ rozeznac o nauce ieżeliż ieft z Bogá/ ábo ieżeliż ią thez íam z íiebie mowię. *BibRadz Ioann 7/17; WujNT Ioann 7/17*.

»jeśliż ... bądź« (1): Zátym o Valerius głósem odpowiedział/ że iemu nie ná tym ieżeliż łufznie á práwnie bądź niepráwnie bywa íkázowan ná ímierć *Phil S*.

»jeśliże ... czy« (1): Powiedzże mi moy miły brácie/ ieżeliże to wolność czy niewola? *RejZwierc 63v*.

»jeśliże ... czyli (też)« = *an ... an, utrum ... an Modrz (28)*: *KrowObr C3; OrzList g4; OrzRozm B3; RejPos 74v, 261*; Niechże íobie rozmyíli ieżeliże go do niebá podnioíą czyli też thák w ziemi zoítác muíi *RejZwierc 48, 63v; WujJudConf 260v; CzechRozm 40v, 41, 209v; ModrzBaz 71, 86, 89, 89v [2 r.]; SkarŻyw 31; CzechEp 11, 211, 296, 363; NiemObr 6; ActReg 28 [2 r.]; Phil P; WujNT 521; JanNKar D2 [2 r.]*.

»jesli ... jeśliż też« (1): Tego niewiem ieíli to ciż oycowie tych też ípłodzili/ ktorzy íię y v nas poiáwili: ieíliż też do ínfze⁶⁰ y cechu y íeminííty należą *CzechEp 65*.

»jeśliże ... jeśliże (też) ... (jeśliże)« (9): *GliczKsiąż 17 [2 r.]*; Myíłę też íobie [...] Kim íye lepiéy zábáwiác/ ieíliże Zofiią/ Albo ieíliże mądrą tą Philozophiią *PudlFr 44; JanNKar B3v [2 r.], D2v [3 r.]*.

Alternatywa z elipsą orzeczenia (16) :

Połączenia: »jeśliże ... albo nie« = *an ... an non PolAnt; an ... nec ne Modrz (12)*: *ZapWar 1550 nr 2666; BibRadz Num 11 /23; OrzRozm Fv; OrzQuin K4; RejPos 147, 251*; A ták tu vważ íobie/ ieíliże tháki człówiek dobrych czáíów vżyć może álbo nie? *RejZwierc 63v, 83v; CzechRozm 73v, 188, 191; ModrzBaz 89v*.

»jeśliże .. czyli nie« (3): *RejZwierc 63v; CzechEp 168*; Poznay Oycze/ ieíliż to íeft íukienká prawdziwego íyná twego íozephá/ czyli nie? *LatHar 271*.

»czy ... jeśliż nie« = *nunquid ... an non PolAnt (1)*: czy vczyniemy síowo iego? ieíliż nie/ ty powiedz. *BudBib 2.Reg 17/6*.

a. *Wprowadza szczegółowe człony pytania rozłącznego po pytaniu ogólnym (18)* :

Połączenia: »jeśliże ... albo« = *et ... vel PolAnt (6)*: *LibLeg 7/33v, 11/75v; ComCrac 19v; GliczKsiąż 15*; powiedzcie mi gdzie íię obroćć mam/ ieíliż ná práwo álbo ná lewo. *BibRadz Gen 24/49; KwiatKsiąż Nv; RejPos 351*.

»jeśli ...jeśliże« (3): Alie ktorým obyczayem, a przed kiem tho okazowanie ma bydz, yefly woyewohtwách yeflyíże wpowieciech na Seymie [...] poítanowiono bidz ma. *ConPiotr 33; RejAp 116; CzechEp [414]*.

»jeśliż ... jeśliż ... jeśliż ... czyli« (3): Chciał thez thu nam ten wízechmogący Pan okazác/ komuchmy wíęítze poíufzeńítwo záchowywác powinni/ ieíliż íwiátu/ ieíliż rodzicom/ ieíliż wrzędóm [...] czyli Bogu Oycu *RejPos 38*.

»jeśliż ... czyli ... bądź« (1): Epáminondás Tebanus będąc pytány/ ktoby miedzy [...] Hetmány był náízczeńliwízy [...] ieíliż on íam czyli Chábrias bądź Iphikrates. Odpowiedział *Phil N*.

»jeśliże ... jeśliże (też)« (4): niech będzie poruczono/ komu wíęcey wierzyć mamy/ ieíliże pochlebnikom [...] they máłpy wízeteczney/ ieíliże też prawdziwemu Duchowi íwiętemu. *RejAp 143; RejPos 301v [2 r.]*.

B. W pytaniu niezależnym (3) :

Połączenia: »czy ... jeśli ... jeśliże« (1): Profzę/ ábyś mi znác dał [...] czy mię ták probuiefz. Albo iefli wiátr z żagle m twą wiárę zániefie/ Albo iefliże twoy flub z łodziámi rozniefie/ Po morzu *PudłDydo* A4v.

»jeśliże ... czyli« (2): połłał do Páná [...] pytáiąc go iefliżeś thy iefł iuż on nam obiecány Mefyafz/ czyli inżzego oczekawác mamy. *RejPos* 288; *PudłFr* 44.

Cf **JEŚLI, JEŚLIŻEBY, JEŚLIŻEĆ, JEŚLIŻEĆBY**

AK